

Přechodné období mezi antikou a středověkem
seminář

LIDOVÁ A POZDNÍ LATINA

teoretický úvod

Mgr. et Bc. Silvie Elmoujahid, Ph.D.

Osnova

- Definice
- Prameny poznání
- Změny ve fonetice
- Změny v morfologii
- Změny v syntaxi
- Změny v lexiku
- Literatura
- Příklad

Definice

- lidová latina, neboli *sermo vulgaris*, je hovorovou obdobou latiny literární, je to jazyk nevzdělaných prostých lidí
- literární latina směřovala ke stálosti norem a k jejich kodifikaci, kdežto lidová latina byla otevřená změnám a vlivům odjinud a tíhla k expresivnosti
- s postupem času se zvyšoval počet mluvčích lidové latiny do té míry, že ovlivnila i normu používanou v pozdním období

Prameny poznání

- přímé – ty, které zachycují bezprostřední znění mluveného jazyka a mají také původní podobu – hlavně nápisy; mezi přímé prameny můžeme řadit i odborné texty zachované ve středověkých rukopisech, jejichž autory byli lidé středních vrstev, řemeslníci, bez rétorického vzdělání, a také některé texty raně křesťanské
- nepřímé – sem řadíme hlavně práce antických gramatiků a různé středověké glosáře

Změny ve fonetice

- lidová latina má silný důrazový přízvuk → v nepřízvučných slabikách dochází ke změnám:
 - vypadávaní **tabula** → **tabla**
 - ztráta témburu **dominum** → **domno**
 - změny výslovnosti, atd.
- místo přízvuku se většinou nemění
- ve vokalickém systému se místo délky samohlásek se začala rozlišovat jejich otevřenost či zavřenost

$\bar{i} \rightarrow \dot{i} \rightarrow \mathbf{i}$

$\mathbf{u} \leftarrow \mathfrak{u} \leftarrow \bar{u}$

$\check{i} \rightarrow \dot{\imath} \rightarrow \mathfrak{e}$

$\mathfrak{o} \leftarrow \mathfrak{u} \leftarrow \check{u}$

$\bar{e} \rightarrow \mathfrak{e} \rightarrow \mathfrak{e}$

$\mathfrak{o} \leftarrow \mathfrak{o} \leftarrow \bar{o}$

$\check{e} \rightarrow \mathfrak{e} \rightarrow \mathfrak{e}$

$\mathbf{o} \leftarrow \mathbf{o} \leftarrow \check{o}$

$\bar{a} \rightarrow$

\mathbf{a}

$\leftarrow \check{a}$

- přestávají se vyslovovat některé konsonanty, H ve všech pozicích, M, S a T na konci slov
- zdvojené souhlásky se zjednodušují, souhláskové skupiny se zjednodušují

mensa → messa → mesa

- výslovnost latinského V se přiblížila výslovnosti B
- v některých pozicích se palatalizují konsonanty jako K, T, G a D

natione → nazione

Změny v morfologii

- ve jmenné flexi dochází ke značnému zjednodušení – zaniká IV. a V. deklinace, stejně jako střední rod

FEMINA	SERVUS	MILES
femina (N + AK + ABL) femine (G + D)	servus (N) servi (G) servo (D + AK + ABL)	miles (N) milite (G + D + AK + ABL)

- vlivem hláskových změn dochází ke stírání rozdílů mezi některými pády, nefungují pádové koncovky a nejasnosti jsou i v užívání některých pádů
- pády nahradily předložkové vazby a postavení slova ve větě

- v oblasti zájmen došlo ke změnám hlavně v používání demonstrativ; krátká ukazovací zájmena typu is, hic a idem byla vytlačována zájmeny ille, iste a ipse, z nichž postupně vznikly členy určité
- systém slovesných časů a způsobů nedošel tak dramatických změn
- silná tendence nahrazovat nepravidelné tvary formami pravidelnými či jinými slovesy
- nově vznikl perifrastický obrat (habere + supinum) pro vyjádření předčasnosti před dějem přítomným, změnil se také způsob tvoření futura
- pasivum se začalo tvořit analyticky a přestala existovat deponentní slovesa

Změny v syntaxi

- zánik pádových koncovek vedl k fixování slovosledu latinské věty a místo slova ve větě se stalo ukazatelem jeho funkce (S-P-O)
- tendence zjednodušovat složitá souvětí, přestávají se používat vazby s infinitivem, místo toho jednodušší spojkové věty s quod
- nejčastěji se používalo quod, quia a quomodo, vznikaly i složené spojkové výrazy

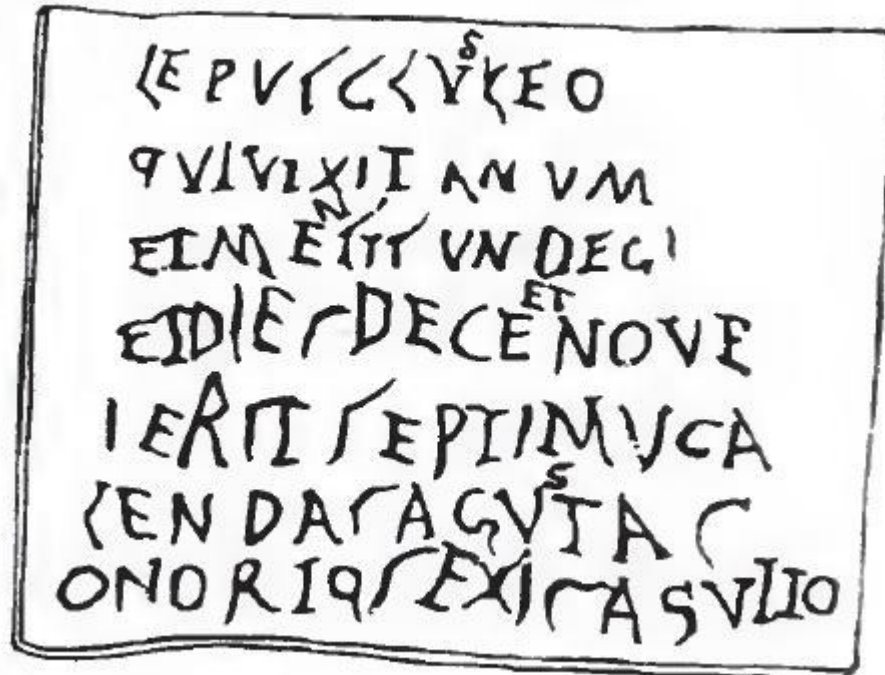
Změny v lexiku

- slovní zásoba lidové latiny se dosti lišila – vliv na to mělo jednak nahrazování slov nepravidelných tvary pravidelnými, dále se rozmohlo používání zdobnělin a lidé přebírali mnohá slova ze svých rodných jazyk jazyků (různé germánské dialekty například)

Literatura

- Ostrá, Růžena: Přehled vývoje románských jazyků I., Praha 1990.
- Herman, József: El latín vulgar, Barcelona 1997.
- Novotný, František: historická mluvnice latinského jazyka, Praha 1955.
- Zavadil, Bohumil: Vývoj španělského jazyka I., Praha 1998.
- Zavadil, Bohumil: Vývoj španělského jazyka II., Praha 2004.

Příklad

LEPVSCLVS LEO QVI VIXIT ANVM
ET MENSIS VNDECI ET DIES DECE ET NOVE
PERIT SEPTIMV CALENDAS AGUSTAS
ONORIO SEXIS AGUSTO

Lepusculus Leo qui vixit annum
et menses undecim et dies decem et novem
periit septimum Calendas Augustas
Honorio sexies Augusto

Lepusculus Leo, který žil rok
a jedenáct měsíců a devatenáct dní
zemřel sedmého dne před srpnovými kalendami,
když byl císař Honorius pošesté konzulem.